

És végül még egy fontos – ha nem a legfontosabb – szempont. Mondandóm elején megállapítottam, hogy a hungarológia helyzete Oroszországban nem könnyű. Tettem ezt azért is, mert Oroszország a kulturális kapcsolatok területén nem tartozik a legelőkeesebb országok közé. Vagyis: Oroszország azokkal az országokkal fog kulturális kapcsolatokat kiépíteni, amelyek hajlandóak a saját kultúrájuk oroszországi megjelenítésére pénzt (sok pénzt) szánni. E tekintetben Oroszország is mindenképpen nyugat felé fordul. Magyarország, a magyar kultúra és tudomány önmagában véve nem érdekes Oroszország számára. Az egykori (kényszerű), jól-rosszul működő kulturális kapcsolatok mára érvényüket veszítették. „Nosztalgizálni” lehet, lehet testvérvárosi kapcsolatokról ábrándozni, meg lehet próbálni hajdani szervezetek maradék kapcsolatrendszeréből újra tőkét kovácsolni, de a realitás az, hogy valódi értékekkel bíró kulturális kincseink bemutatása, megszerettetése, elterjesztése, együttműködések kialakítása (legyen az magyar színházi előadás megrendezése, magyar irodalmi mű kiadása, magyar témájú tudományos konferencia megszervezése vagy levéltári kutatás) csakis komoly pénzügyi támogatással lehetséges. Fel lehet persze az érdeklődést néhány dologban kelteni és eredményeket lehet elérni például azzal, ha bizonyítjuk, hogy Magyarország számára az orosz kultúra továbbra is fontos. Vannak jó kezdeményezések, amelyek elsősorban szakmai érdeklődésen alapuló személyes kapcsolatokra épülnek. Meg kellene találni például e kezdeményezések finanszírozásának lehetőségét. De félek, hogy ez még mindig kevés. Azt gondolom, az érintett tárcáknak azt kellene egyértelműen eldönteniük és meghatározniuk, hogy – az utóbbi kb. két évben az MKTTK fejlesztésére fordított támogatásokon (amelyek minden valószínűség szerint még folytatódnak) túl – szánnak-e stratégiai szerepet a magyar kultúra és tudomány oroszországi megjelenítésének vagy sem.

Magyarok, inter pares

HORVÁTH ANDOR

Mivel első ízben veszek részt hungarológiai konferencián, természetes talán, ha azzal a kijelentéssel kezdem, hogy önöknél tudatlanabban, bár nem teljesen illetéktelenül szólok hozzá az eddigi vitához. Tudatlanabban mindenekelőtt a jogköröknek, felelőségeknek, kompetenciáknak azt a hálóját illetően, amely a hungarológiai tevékenységet körülveszi, és

amely történelmi fejleményként egyrészt adott, zárt keret, másrészt mozgásban lévő, mozgást, fejlődést igénylő struktúra. A továbbiakban néhány szelvényzetet fűzök *A hungarológia továbbfejlesztésének koncepciói* gyűjtőcím alatt közzétett írásokhoz.

A vitára bocsátott írások olvasása közben az az érzésem támadt, hogy egyfajta növekedési válsággal van dolgunk. A növekedés, mint tudjuk, jó dolog, a válság azonban már nem az. De sok múlik azon, hogy az ember a folyamatban inkább a növekedést látja-e vagy inkább a válságot, az elsőt vagy a másikat kívánja-e kezelni. Jómagam arra hajlok, hogy a növekedést lássam – erre a továbbiakban még visszatérek. A megoldást igénylő részletkérdések, gondok és panaszok mind komolyan veendőek, kezelni és javítani azonban lehetőleg az egészet kell, hogy a jobb összműködés hárítsa el, csökkentse minimálisra a diszfunkciókat és zökkenőket.

Kétségtelen, hogy korántsem könnyű dolog úgy szabályozni minisztériumok, közintézmények, szakmai testületek között az alárendeltség, a partneri viszony, a feladatmegosztás kritériumait, hogy az biztosítsa mind az érdekek összehangolását, mind a jó működés feltételeit. A demokrácia azonban az összetett viszonyok és játékszabályok rendszere, éppen ezért részben a demokrácia próbája, hogy mennyire sikeresen birkóznak meg az érintettek ezzel a feladattal. Részben, mondom, mert másrészt saját szakmai felelősségük, közéleti önzetlenségük próbája is.

Természetesnek találom, hogy ami egyszer változik és alakul, annak a meghatározása is módosul. A hungarológia sem azt jelenti ma, mint nyolcvan évvel ezelőtt. Nem valamiféle harci eszköz a magyarságért, hanem egyszerűen a magyarság szellemi létének foglalata és kínálata a nemzetek egymás közötti érintkezésében. Szerepét és jelentőségét kell tisztán látnunk ahhoz, hogy fogalmát is tisztábban lássuk, nem pedig megfordítva.

A magyarság magától értetődően nagyon sok csatornán keresztül érintkezik a külvilággal, a világ nemzeteivel. A hungarológiának mégis különleges pozíciót biztosít az a tény, hogy folyamatos, szakszerű, szervezett terjesztője, exportőre a magyarságismeretnek. Ebben a tekintetben meglátásom szerint irányítóinak vállalniuk kell annak kimondását, hogy szerepe és jelentősége nem csökkenni, hanem növekedni fog a következő évtizedekben, és az eljövendő stratégiák megtervezésekor ebből kell kiindulni.

Felvetődik például az egyik írásban a kérdés: „a magyar nyelv valóban csak nyelvként, finnugor nyelvként érdekes, vagy a magyar kultúra, tudomány is kelthet érdeklődést” (vö. Jankovics József–Monok István: A

hungarológiáról és magyarországi intézményeiről, in: *Hungarológia*, 2000/1–2. 45). Ez valóban tartalmi kérdés, ahogyan a szerzők mondják, mert összefügg a feladatok kijelölését célzó törekvéssel. Ha kissé hosszabban időzöm e mondatnál, az azért van, mert szinte kulcsfontosságú más kérdések megítélése szempontjából. Egyszerre több dolgot is érint az idézett kijelentés.

A magyar nyelv tanulmányozható úgy, mint a finnugor nyelvcsalád része. Ez nyilvánvalóan szakmai, meglehetősen szűk körre terjedő érdeklődés. Tanulmányozható azután úgy, mint beszélt nyelv, mint az európai nyelvek egyike, mint a magyar irodalom és a magyar kultúra nyelve. Véleményem szerint annak megítélése, hogy a magyar nyelv mekkora érdeklődést vált ki a nagyvilágban, lehet egy gondolatmenet premisszája – kijelenthető például, hogy „A magyar nyelv tanulása iránt külföldön viszonylag alacsony érdeklődés mutatkozik” – de nem lehet premisszája olyan intézmény működésének, amelynek az a hivatása, hogy ezt az állapotot befolyásolja. Ahogyan nyilvánvaló, hogy ebben a tárgyban semmiféle voluntarizmusnak vagy öntetszelgésnek nincs helye, ugyanúgy nem lehet célravezető itt az önteljesítő jóslat sem. Amikor olyan európai kultúrák nyelve, amilyen a német, a francia, az olasz, fokozatosan tért veszít, bizonytalannal nem könnyű a magyar nyelv zászlajával tért hódítani. Mégis azt vallom: szabad hinnünk abban, hogy vannak és lesznek a világban olyanok, akik Bartók-dalok vagy Bartók-operák kedvéért, a magyar filmművészet hatására, vagy kultúránk és szellemiségünk bármely más alakjának, fejezetének vonzásától indítatva ismerkedni kívánnak a magyar nyelvvel. Ennek a valóban szükséges vitának tehát, úgy gondolom, pontosabban ki kell jelölnie azt a mellérendeltségi-komplementer viszonyt, amely a magyar nyelv oktatása, illetve a magyar kultúra, a tágan értelmezett magyarságismeret terjesztése között fennáll, és talán nem hibás abból a hipotézisből kiindulnunk, hogy számolhatunk akár az első, akár a második, netán épp mindkettő súlyának együttes növekedésével az előttünk álló évtizedben.

Közhely, hogy stratégia igazából csak ott van, ahol előretekintés is van, ahol távlati célokban gondolkodnak. Azt hiszem, egyfajta közéleti dinamizmus és mozgalmasság nem feltétlenül kedvez ennek. A hungarológia céljainak, hosszabb távú tennivalóinak kijelölése tudósok és szakemberek feladata, és kívánatos, hogy ebben a munkában a magyarországiak mellett most már vegyenek részt a nyugati, illetve a szomszédos országokban élő magyarság képviselői is. Ha az európai integrációt és a globalizációt, azt a két történelmi folyamatot vesszük figyelembe, amely-

ben Magyarország máris jól startolt, ebből saját műszeremen az alábbi – nem fontossági sorrendben előadott – elvi következtetések adódnak:

1. A hungarológia pozícióinak erősítése a szomszédos országokban helyi intézményes, személyi, infrastrukturális feltételek fejlesztése és megszilárdítása útján.

2. A pozíciók erősítése és kiegyensúlyozása, a hungarológiai „kínálat” gyarapítása az európai országokban.

3. Új pozíciók kiépítése más világrészekben, mindenekelőtt Észak- és Dél-Amerikában, valamint Ázsiában.

Végezetül engedjenek meg egy rövid vallomást. Biztosra veszem, hogy magyarnak lenni éppúgy lehet öröm és gond, büszkeség és hátrány forrása, mint franciának vagy orosznak, románnak vagy japánnak lenni. De aki nemcsak magyar, hanem még kisebbségi magyar is, annak ezek a szavak alkalmasint tartalmasabban és súlyosabban csengenek. Egyebek mellett azért, mert számára állandó evidencia, hogy az egyenlőségért – a személyek és a csoportok, a kultúrák és a nemzetek közötti egyenlőségért – meg kell küzdeni. Megküzdeni minden nagyzási hóbort és góg, kishitűség és tehetetlenség nélkül. A 21. század Európájának története feltehetően sok mindenről szól majd: politikai egyezkedésekről és gazdasági versengésről, hogy csak a legnyilvánvalóbbakat említsem. De kiemelt helye lesz benne óhatatlanul annak is, ahogyan a nemzetek igyekeznek majd kultúrájukon keresztül egymásban egyenlő partnerre találni. Nemes, de nem könnyű versengés vár ebben is a nemzetekre. Azt hiszem, a hungarológia értelmezését ahhoz kell szabnunk, hogy milyen képzeink vannak az egyenlőségről a 21. század Európájában és persze mit gondolunk a magyarságról, amely tudatunkban *primus*, hogy a világban *inter pares* lehessen.

A magyar mint kisebbségi nyelv – a magyar mint idegen nyelv (a magyar nyelv- és kultúraelsajátítás kérdései)

KERESZTES LÁSZLÓ

Az V. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus (Jyväskylä, 2001. augusztus 6–10.) fő témája: a hatalom és kultúra. A kongresszusi szervezőbizottság nyelvészeti munkabizottsága ennek értelmében úgy szabta meg tematikáját, hogy a nyelvészeti szimpóziumok munkája ennek megfelelően a hatalom és a nyelv problematikájára összpontosuljon.